

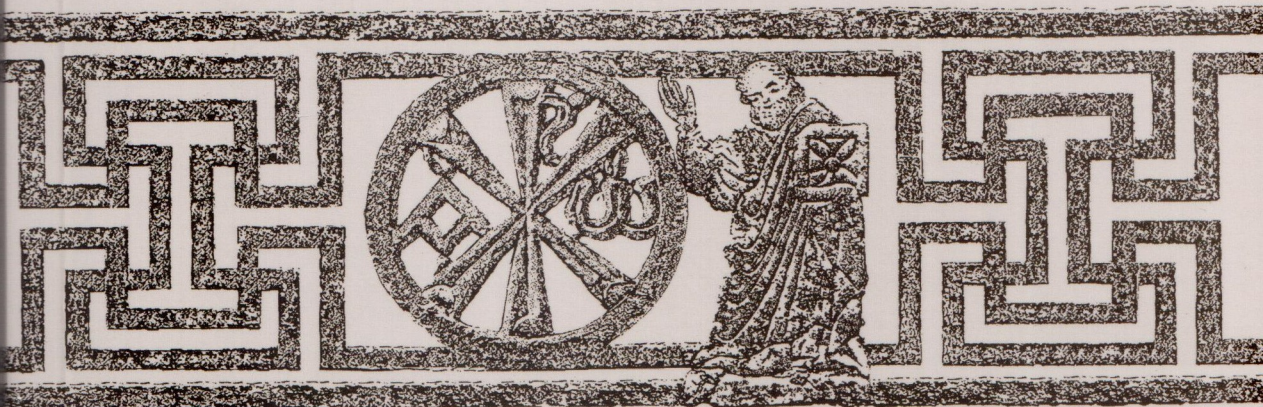
CHRISTIANITAS
ANTIQUA

vol. V

EUNAPIOS Z SARDES

ZAPISKI HISTORYCZNE
ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΥΠΟΜΝΗΜΑΤΑ

WYDAWNICTWO
UNIwersytetu GDAŃSKIEGO

CHRISTIANITAS ANTIQUA

fontes

vol. V

NAUKOWA RADA REDAKCYJNA

prof. dr hab. Sławomir Bralewski, Zakład Historii Bizancjum Uniwersytetu Łódzkiego

prof. dr hab. Kazimierz Ilski, Pracownia Historii Bizancjum,

Instytut Historii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

prof. dr hab. Jan Iluk, Zakład Historii Starożytnej Uniwersytetu Gdańskiego

(redaktor naczelny)

prof. dr Marek Inglot SJ, Facolta di Storia e dei Beni Culturali della Chiesa

na Pontificia Università Gregoriana w Rzymie

ks. dr hab. Stanisław Longosz, em. prof. Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego

prof. dr hab. Henryk Pietras SJ, Instytut Kulturoznawstwa w Akademii Ignatianum
w Krakowie

ks. prof. Benjamin Wold, Trinity College Dublin, The University of Dublin

SEKRETARZ REDAKCJI

dr hab. Wojciech Gajewski

EUNAPIOS Z SARDES

ZAPISKI HISTORYCZNE
ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΥΠΟΜΝΗΜΑΤΑ

Przekład, wstęp i objaśnienia
Anna Pająkowska-Bouallegui

WYDAWNICTWO
UNIwersytetu GDAŃSKIEGO
GDAŃSK 2013

Tytuł oryginału
Ἱστορικὰ ὑπομνήματα

Recenzent
prof. dr hab. Marian Szarmach

Projekt okładki i stron tytułowych
Andrzej Taranek

Redaktor Wydawnictwa
Maria Mosiewicz

Skład i łamanie
Marek Smoliński

Publikacja sfinansowana z funduszu działalności statutowej
Wydziału Historycznego Uniwersytetu Gdańskiego

© Copyright by Uniwersytet Gdański
Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego

ISSN 1730-3788

Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego
ul. Armii Krajowej 119/121, 81-824 Sopot
tel./fax 58 523 11 37, tel. 725 991 206
e-mail: wydawnictwo@ug.edu.pl

www.wyd.ug.edu.pl
Księgarnia internetowa: www.kiw.ug.edu.pl

SPIS RZECZY

Od Redakcji (<i>Jan Iluk</i>)	I
Wstęp	7
Eunapios z Sardes – życie i twórczość	7
Zapiski historyczne	8
Przegląd treści dzieła	14
Eunapios jako historyk	16
Eunapios a chrześcijaństwo	16
Eunapios o cesarzu Julianie Apostacie	19
Eunapios o cesarzu Teodozjuszu Wielkim	21
Język i styl Eunapiosa z Sardes	22

Eunapios z Sardes
Zapiski historyczne
Ἱστορικὰ ὑπομνήματα

Testimonia	26	Świadcstwa	27
Fragmenta	30	Fragmenty	31
Liber I	30	Księga I	31
Liber II	44	Księga II	45
Liber III	48	Księga III	49
Liber IV	60	Księga IV	61
Liber V	64	Księga V	65
Liber VI	72	Księga VI	73
Liber IX	94	Księga IX	95
Fragmenta sedis incertae	144	Fragmenty z niewiadomego miejsca	145
Bibliografia	152		
Źródła	152		
Literatura pomocnicza	154		
Indeks imion własnych	156		
Indeks nazw geograficznych i etnograficznych	161		
Summary	163		

OD REDAKCJI

Piąty tom *Christianitas Antiqua* poświęcamy Eunapiosowi z Sardes i jego *Zapiskom historycznym*. Wprowadzenie do naszej serii wydawniczej zachowanych fragmentów jednego z dzieł tego autora, który w drugiej połowie IV w. n.e. niezmiennie trwał w kręgu wyznawców hellenistycznych i rzymskich kultów, wynika z chęci ukazania reakcji rzymskiego intelektualisty na idee chrześcijaństwa, obyczaje jego wyznawców i postawy chrześcijańskich cesarzy. Obok tekstów cesarza Juliana, teksty Eunapiosa są także wybornym świadectwem literackiego odreagowania poganina na chrześcijański i kościelny język, który ewangeliczne idee wyrażał w słowach dotąd znanych z rozmów i pism na temat rzymskich kultów i obyczajów. *Zapiski historyczne*, niestety zachowane i odzyskane tylko we fragmentach, są także dowodem literackiej traumy wywołanej klęskami armii rzymskiej na granicach Cesarstwa i coraz bardziej realnym widokiem upadku państwa. W takim stanie ducha Eunapios próbuje odnaleźć winnych politycznego bankructwa jego państwa.

Przekład, którego autorką jest Pani dr Anna Pająkowska-Bouallegui z Katedry Filologii Klasycznej Uniwersytetu Gdańskiego, sąsiaduje z tekstem greckim. Jesteśmy pewni, że taka forma edycji ułatwi każdemu czytelnikowi szybkie i dokładne wyłowienie z języka greckiego choćby tylko terminologii chrześcijańskiej, którą Eunapios przywołuje, a niekiedy pastwi się nad nią.

Jan Iluk (redaktor naczelny)

TESTIMONIA

1

(Photius *Bibl. Cod.* 77, I pp. 158–160)

Ἐνεγνώσθη Εὐναπίου Χρονικῆς ἱστορίας τῆς μετὰ Δεξιππον νέας ἐκδόσεως ἐν βιβλίοις τεσσαρεσκαίδεκα. ἄρχεται μὲν τῆς ἱστορίας ἀπὸ τῆς Κλαυδίου βασιλείας, ἐς ὃν Δεξιππῶ ἡ ἱστορία καταλήγει, ἀποτελευτᾷ δὲ εἰς τὴν Ὀνωρίου καὶ Ἀρκαδίου τῶν Θεοδοσίου παίδων βασιλείαν, ἐκείνον τὸν χρόνον τέλος τῆς ἱστορίας ποιησάμενος, ὃν Ἄρσάκιος μὲν ἐν τοῦ χρυσοῦ τῆς ἐκκλησίας στόματος Ἰωάννου ἀπελαθέντος εἰς τὸν ἀρχιερατικὸν θρόνον ἀνηγγέμενος ἱεράτευεν, ἡ δὲ τοῦ βασιλεύοντος Ἀρκαδίου γυνὴ κατὰ γαστρὸς ἔχουσα καὶ ἀμβλώσασα τὸν βίον ἀπέλιπεν.

Οὗτος ὁ Εὐνάπιος Σαρδιανὸς μὲν γένος ἐστὶ (τὰς γὰρ ἐν Λυδία Σάρδεις ἔσχε πατρίδα), δυσσεβῆς δὲ τὴν θρησκείαν ὧν (τὰ Ἑλλήνων γὰρ ἔτιμα), τοὺς μὲν εὐσεβεῖα τὴν βασιλείαν κοσμήσαντας παντὶ τρόπῳ καὶ ἀνέδην κακίζων διασύρει, καὶ μάλιστα γε τὸν μέγαν Κωνσταντῖνον, ἐξαιρεῖ δὲ τοὺς δυσσεβεῖς, καὶ τῶν ἄλλων πλεον Ἰουλιανὸν τὸν παραβάτην, καὶ σχεδὸν τι τὸ τῆς ἱστορίας αὐτῷ εἰς τὸ ἐκείνου ἐγκώμιον συντεθεν ἐξεπονήθη.

Ἔστι δὲ καλλιπεῆς τὴν φράσιν, εἰ περιέλοι τις αὐτῷ τῶν λόγων τὸ ἀλεκτρονωδὲς καὶ ἐλαφωδέστερον καὶ συωδέστερον, καὶ δὴ καὶ τοὺς ἱερακῶδεις καὶ κορακῶδεις καὶ πιθηκῶδεις καὶ τὸ ποταμῶδες δάκρυον καὶ τὰ ὅμοια· τούτοις γὰρ καὶ τὴν ἄλλην τῶν ὀνομάτων περιλυμαίνεται καὶ διανοθεύει εὐγένειαν. καὶ τροπαῖς μὲν κέχρηται παραβόλως, ὅπερ ὁ τῆς ἱστορίας οὐκ ἐθέλει νόμος· ἀφαιρεῖται δὲ τὸ λυποῦν ἢ τῆς λέξεως ἔμφασις τὰ πολλὰ καὶ ἀστείότης. τῇ συνθήκῃ δὲ καὶ τῷ σαφεῖ πρὸς ἱστορίαν καὶ ταῖς περιόδους συμμέτρως καὶ οἰκείως ἔχει· πλὴν ἐνιαχοῦ δικανικώτερον μᾶλλον ἢ ἱστορικώτερον μεστοῖ καὶ περιβάλλει τὸν λόγον. νεωτερίζει δ' οὐκ ὀλίγα καὶ περὶ τὰς συντάξεις, πλὴν οὐκ εἰς τὸ ἄχαρι οὐδ' εἰς τὸ ταῖς μεθόδοις λαβὴν ἐπιδοῦναι.

¹ Posłużono się wydaniem: Eunapius, *History after Dexippus* [w:] *The Fragmentary Classicising Historians of the Later Roman Empire. Eunapius, Olympiodorus, Priscus and Malchus*, by R.C. Blockley, t. I, s. 1–26; 97–106 (wstęp); t. II, s. 1–150 (tekst i przekł. ang.), Liverpool 1981.

² Por. przekład dwóch świadectw – kodeksów Focjusza 77 i 98 [w:] Focjusz, *Biblioteka*, przekł. O. Jurewicz, t. I, kodeks 77, Wrocław 2006, s. 172–174; t. I, kodeks 98, s. 265–266.

ŚWIADECTWA¹

1

(Focjusz, *Biblioteka*, t. I, 77)²

Przeczytałem czternaście ksiąg *Kroniki po Deksipposie* Eunapiosa w jej nowym wydaniu³. Autor zaczyna opowiadanie od panowania Klaudiusza, w miejscu, w którym kończy się *Kronika* Deksipposa i doprowadza aż do rządów Honoriusza i Arkadiusza, synów Teodozjusza⁴. Za koniec swego opowiadania przyjął czas, w którym Arsacjusz zajął arcybiskupi tron, po usunięciu ze stanowiska Jana Chryzostoma, a żona cesarza Arkadiusza, będąca w ciąży, zmarła w wyniku poronienia.

Ów Eunapios z pochodzenia jest Sardem (jego rodzinnym miastem było bowiem Sardes w Lidii). W przekonaniach zaś religijnych był bezbożnikiem (czcicielem pogańskich wierzeń). Zniesławia wszystkich tych, którzy wyjątkową pobożnością upiększali swoje cesarskie panowanie, ubliżając im nieustannie w każdy możliwy sposób, a zwłaszcza Konstantynowi Wielkiemu, chwali bezbożników, przede wszystkim Juliana Apostatę. Wydaje się, jakby swą historię opracował tylko po to, aby ułożyć pochwałę tego władcy.

Styl jego wypowiedzi jest piękny, jeśli się pominie takie słowa, jak: *kogucikowaty*, *bardziej jeleniowaty*, *bardziej świniowaty* i także *sokołowaty*, *krukowaty*, *małpowaty* czy *łza rzekopodobna* i inne tego rodzaju wyrazy. Tymi wyrażeniami autor psuje i szpeci szlachetność pozostałych słów, a ponadto używa zbyt wielu porównań, co jest sprzeczne z prawami relacji historycznej. Niemniej jednak wyrazistość i wytworność jego pism usuwa wiele z tej nieprzyjemności. W szyku zdań, w przejrzystości, w okresach retorycznych zachowuje stosowną miarę i właściwości relacji historycznej, z wyjątkiem kilku miejsc, gdy swoją mowę przeładowuje treścią w sposób właściwy bardziej dla adwokata niż historyka. Wprowadza do składni niemało innowacji, które jednakże nie są pozbawione wdzięku i nie dają okazji do krytyki jego metod.

---

³ Focjusz, mówiąc o nowym wydaniu, ma na myśli wersję *Zapisków historycznych* Eunapiosa, z której usunięto ostre ataki na chrześcijaństwo z fragmentów zachowanych w ekscerptach Konstantyna Porfirogenety. Por. T. Sinko, *Literatura grecka*, t. III, cz. 2, Wrocław 1954, s. 40; Eunapios [w:] W. Schmid, *Realencyclopädie...*, s. 1123–1125.

⁴ Klaudiusz – cesarz rzymski w latach 268–270; Honoriusz – cesarz zachodniorzymski w latach 395–423; Arkadiusz – cesarz wschodniorzymski w latach 395–408; Teodozjusz Wielki – cesarz rzymski w latach 379–395.